

Helena Rill

Centar za nenasilnu akciju (CNA)
Beograd, Srbija
Helena.rill@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.18485/slovenika.2021.7.1.7>

UDK: 316.728:314.15.044-055.2(497.4)(093.3)
392.61(497.4:497.11)(093.3)

Pregledni rad

Kompleksne putanje ljudskih sudbina: mogu li se naučno prepoznati?

Drugi deo

Treba samo da si malo hrabar, imaš samo jedan život

Sažetak

U ovom radu donosi se teorijski uvodnik za analizu razgovora koji sledi, a koji je deo šireg istraživanja migracija iz Slovenije u Srbiju. Metod korišćen za ovo istraživanje jesu usmeni intervjui, tj. razgovori vođeni sa ženama, i to kako bi se razotkrio intimni i skriveni aspekt migracionih procesa i individualnih iskustava. U prethodnom broju, uvodnik je bio posvećen teorijskim aspektima istraživanja migracija i usmenih istorija, čiji sadržaj nije uvek u skladu sa dominantnim i često vrlo jednostavnim vladajućim narativima. Naglašavajući razliku između celokupne životne priče (*total life story*) i tematske životne priče (*topical life story*), ovaj uvodnik proširuje teorijski okvir zadat u prethodnom broju i predočava značaj i mesto koje usmeni intervjui i životne priče (celokupne i tematske) imaju u mirovnom radu, psiho-socijalnim procesima pomirenja i opštem radu na razbijanju predubeđenja koja često vladaju među različitim delovima društva.

Ključne reči: migracije, sećanja, žene, životne priče, pomirenje

Tekst i razgovor koji slede predstavljaju nastavak članka posvećenog istraživanju migracija iz Slovenije u Srbiju metodom usmenih intervjua objavljenog u prethodnom broju časopisa *Slovenika*.¹ Reč je o razgovorima vođenim sa ženama koji su osmišljeni tako da razotkriju „drugi“, tj. intimni aspekt, a sprovedeni su u okviru projekta usmenih istorija koje donose životne priče Slovenki.

¹ Rill, Helena i Lada Stevanović. 2020. „Kompleksne putanje ljudskih sudbina: mogu li se naučno prepoznati?“. U *Slovenika 6: časopis za kulturu, nauku i obrazovanje*.

Svaki razgovor, svaka životna priča je, kao i svaki život, jedinstvena, neizbežno određena spoljašnjim okolnostima, ali uvek prožeta intimnim i individualnim doživljajima. Tako su ove priče istovremeno različite i jedinstvene, ali i univerzalne. Ovaj, na prvi pogled neobičan spoj posledica je upliva političkih i društvenih okolnosti na naše živote. Ponekad je teško odrediti šta je uzrok a šta posledica nekog događaja ili doživljaja, a ti procesi i okolnosti umeju da se spominju u intervjuima implicitno. Iako bi se iz životne priče koja sledi moglo prepoznati da je reč o selidbi koja se dogodila zbog ljubavi, tj. o *migraciji srca*, kako je ovaj fenomen nazvao etnolog Dušan Drljača (Rill i Stevanović 2020, 115), ipak je sam doživljaj preseljenja bio obojen i političkim i društvenim prilikama koje su vladale u sredini u koju se sagovornica doselila. Kako i sama usput navodi, došla je u zemlju u kojoj su nekada bile sankcije, u kojoj su vladali drugačiji pogledi na svet i stavovi od onih u Sloveniji. U vezi sa tim važno je istaći da, iako su dominantni narativi o društvenim i političkim zbivanjima najčešće monolitni, lična priča koja sledi primer je toga da doživljaji i ispričana sećanja doprinose tome da žive slike i individualna sećanja omogućavaju da predstave o određenom istorijskom trenutku postanu daleko kompleksnije od pamćenja oblikovanog u javnom diskursu (medija, obrazovanja, javnog prostora). Ova višedimenzionalna i složena slika gradi se postepeno od glasova onih koji nisu prisutni u javnom prostoru – u ovom slučaju reč je o ženskom glasu. Važno je istaći da intervju koji sledi nije celokupna životna priča (*total life story*), kako Petrović navodi Plamera (Petrović 2018, 322), nego predstavlja strukturirani razgovor, tj. tematsku životnu priču (*topical life story*), gde postoji fokus na određeni aspekt koji se želi osvetliti. U uvodu za prethodni intervju bilo je već reči o tome koliko su usmene istorije i životne priče (celokupne ili tematske) značajne za rodne i ženske studije i za istraživanja ženskih istorija, tj. na koji način su ove metode omogućile da se muškoj priči (*his-story*), dominantnom istorijskom narativu, doda i ženska istorija (*her-story*).² Ovome bih dodala da postoje i druga polja u kojima su usmene istorije, lične priče i *storytelling*, dobile značajno mesto, kao što su psihologija, narativna psihoterapija, mirovne studije, izgradnja mira. Sagovornica u ovom intervjuu spominje društveni kontekst u koji dolazi, a time indirektno ukazuje upravo na spomenuto važno polje u kome se koriste lične priče.

² Videti detaljnije Rill i Stevanović 2020, 115–127. U radu je takođe priložena i izabrana bibliografija objavljenih ženskih životnih priča i usmenih istorija kod nas (Rill i Stevanović 2020, 117).

Tako psiholog i mirovni aktivista Dan Bar-On govori o tome kako praksa i istraživanje kroz *storytelling* i konstrukciju ličnih narativa predstavljaju koristan način da se pristupi kompleksnim psihološkim i sociološkim fenomenima nacionalnih i etničkih konflikata. On je u svom radu uveo dijaloške grupe u kojima je fokus razgovora bio pričanje ličnih priča i razumevanje kako bi se izgradilo poverenje, i to u grupama koje su već u početku bile veoma heterogene i podeljene.³ Takođe sam na mnogim treninzima/seminarima iz izgradnje mira i sama bila svedokinjom situacija u kojima je pripovedanje ličnih životnih priča među učesnicama i učesnicima različitih identiteta i iskustava doprinosilo razumevanju i uspostavljanju poverenja.

To sve potvrđuje ono o čemu Pol Tompson piše u svojoj knjizi *Glas prošlosti*, navodeći zaključak Džordža E. Evansa da je svima onima „koji su na terenu u dužem periodu sakupljali usmena svedočanstva jasno da je to aktivnost koja ukazuje na povezanost svih aspekata istorije a ne na njihovo međusobno razdvajanje“ (Tompson 2012, 93). Usmene istorije ne samo što pokrivaju različite aspekte istorije, nego daju mnogo više. Kao što je već rečeno, lične priče su značajne u kontekstu izgradnje poverenja, razumevanja, pa i pomirenja u postkonfliktnim društvima. Slovenija i Srbija, kao i druge zemlje proistekle iz bivše Jugoslavije, bremenite su sopstvenim istorijama, sopstvenim viđenjem prošlosti, konfliktnim i postkonfliktnim dešavanjima. Nažalost, predrasude i stereotipi među ljudima i dalje postoje. Iako Slovenija i Srbija nisu izrazito suprotstavljena društva, ni ova društva nisu lišena međusobnih predrasuda. Stoga, nema sumnje u to da lična priča u kojoj osoba govori o svojim nadanjima, emocijama, životnim okolnostima i iskustvima pruža mogućnost razumevanja i sagledavanje osobe kroz ono što je proživela (bilo da je reč o lepim ili bolnim i teškim životnim iskustvima), a ne kroz predubedenje o njenom nacionalnom identitetu.

U uvodnom tekstu ovog rada pokušala sam da ukažem na vrednost i značaj koji životne priče mogu imati kako za pojedinca, tako i za kolektiv. Dragocenost sakupljanja i objavljivanja onoga što je najintimnije i najdragocenije u životu pojedinca je ogromna, od toga da omogućava kompleksnije i šire sagledavanje prošlosti i is-

³ U početku je Dan Bar-On krenuo sa grupama koje su sačinjavali nemački potomci počinilaca nacističkih zločina i Jevreja potomaka onih koji su preživeli holokaust. Kasnije se taj rad, odnosno dijalog preneo na Severnu Irsku, Južnu Afriku i konflikt Palestina–Izrael. Više o tome u: Albeck, J. H., S. Adwan, & D. Bar-On. 2002. „Dialogue groups: TRT’s guidelines for working through intractable conflicts by personal storytelling“. U: *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology* 8(4), 301–322.

pisivanje istorije marginalizovanih grupa (npr. ženske istorije u slučajevima kada se sakupljaju ženske životne priče) do toga da mogu služiti kao način rada u procesima izgradnje poverenja i pomirenja.

U svojim pričama intervjuisane žene govore ne samo o sebi i društvu u kome žive već i svojim najbližima: roditeljima, a posebno mamama, bakama. Toplina i ljubav kojima odišu redovi kada sagovornica spominje mamu i baku govori o njihovoj ulozi u njenom životu. Veličina i značaj ovih žena nije u tome što su bile heroji – bilo je dovoljno što su bile tu, što su volele i prihvatale bez osude i što su, kako sagovornica kaže, „davale estetiku života“. Budući da je reč o intervjuisanoj osobi koja se preselila iz Slovenije u Srbiju, jedan od fokusa intervjua je bila upravo migracija, tj. pitanje „gde je dom“: Da li tamo gde su sećanja počela, gde se sećamo doma odakle smo potekli, gde su sećanja na našu majku i baku? Da li taj dom mi nosimo sa sobom – sećanja, uspomene, pa onda kad se preselimo, imamo ih ipak dva? Ili je dom jedan, tamo gde je kutija sa slikama.

Ne treba izgubiti iz vida da, bez obzira na to što se ovakvi intervjui često objavljuju anonimno, nije uvek lako ni jednostavno da osoba iznese u javnost ono što je najintimnije. Uz svest da je potreban poseban napor da se ono što je duboko lično prikaže svetu, zahvaljujem sagovornici koja zaključuje naš razgovor upravo onim životnim, odvažnim i toplim: *Treba samo da si malo hrabar, imaš samo jedan život.*

Razgovor sa Irenom iz Slovenije⁴

Za početak zamolila bih te da kažeš nešto o sebi: ko si, odakle si, koliko imaš godina, nešto što te određuje u ovom momentu.

– Ja sam Irena, rođena sam u Kranju, živela sam do 18. godine u Tržiču, a posle sam se preselila u Ljubljano. Tamo sam živela do svoje 36. godine i onda sam se preselila u Beograd i posle u Zemun (*smeh*). Po zanimanju sam fotograf, u suštini frizer i fotograf, radila sam u srednjoj školi i posle sam završila višu školu za fotografa u Sloveniji. Pre četiri godine, pre dolaska u Beograd, poslednjih 15 godina sam radila kao fotograf za novine. Najviše volim da radim portrete jer me interesuju ljudi i to mi je uvek enigma – imaš ime i prezime, a daš neki portret. Ja sam osoba kakva jesam i u ovim godinama zadovoljna sam sama sa sobom i svojim životom. U suštini

⁴ Razgovor je prenet u originalu kako je vođen, red reči i leksika nisu menjani.

sam bila oduvek, no, samo taj osećaj da gradim u životu, malo napred, malo nazad, nisam skroz i uvek na istom.

Kako to da si odlučila da se preseliš ovde? Da li je bilo lako, teško?

– Upoznala sam se sa sadašnjim suprugom ovde u Beogradu. Vratila sam se natrag, pa smo se prvo dopisivali, posle nekoliko meseci sam ponovo došla u Beograd i malo smo se bolje upoznali. Onda sam se vratila u Ljubljanu i na poslu su mi posle nekoliko nedjelja rekli da jedan od fotografa treba da ide, da nema više dovoljno posla i kažem – idem ja. Pitam njega šta on misli o tome i da dam otkaz. To je bilo u septembru, videli smo se još dva puta i decembra 2015. seli smo u auto sa svim mojim stvarima i došli u Beograd. I sad je četiri godine, malo više od toga i još smo zajedno. U horoskopu sam rak, u podznaku vaga, i ja se lako odlučim kad su teške stvari u pitanju, slušaš to u sebi, i nema tu *what if*, uvek sam mogla da se vratim, ali ako ne ideš, nikad nećeš znati. I jednom kad umrem, nadam se da neće biti uskoro (*smeh*), a nikad ne znaš, želim da, kad se zavrti film života, da to bude neka europska drama, a ne Holivud. Dakle, za te stvari se lako odlučim, a kad odem u restoran, šta da jedem, nema šanse. Eto to je za mene baš interesantno. Ja nemam mamu, umrla je kad sam bila 15 godina. Moj tata je baš super, kad sam njemu rekla, rekao je: „Idi, baš super, ako nećeš ići, nećeš znati“, dok je brat rekao: „Jesi ti normalna!“ Ali u suštini to nikom nisam rekla, sama sam odlučila. Puno stvari u životu ne bih uradila da sam slušala druge ljude. Na kraju ti živiš svoj život.

Kakav ti je bio život kad si došla ovde?

– Ja sam oduvek govorila da ću imati Srbina za supruga, a pritom sam već bila udata za jednog Slovenca (*smeh*). Nije da sad nešto pričam, neke gluposti, pa kao nešto romantično. Meni se Srbija oduvek dopadala, mislim cela bivša Juga, jer sam ja karakter više za ovde nego za Sloveniju, otvorena sam, volim da pričam, volim da popijem i rakiju, dobro da jedem. Ta otvorenost srca, to se meni više ovde dopada nego u Sloveniji. I u Sloveniji imam slične ljude kao što sam ja, ali nekako... meni je super ovde. Moj suprug je isto u tom periodu odlučio da traži novi posao, i kad sam ja došla u decembru, njemu je već počela da kasni plata, klasično za Srbiju, tako da smo mi negde u februaru, martu, ostali bez novca. Ja nisam imala ovde posao, tako da smo imali teško iskustvo, ali što je meni ovde super, ja mislim da ne bih tako lako izgurala u Sloveniju, mislim da je drugačije ovde. Tu se vidi da ste bili pod sankcijama i da imate drugačiji način da preživiš. I ovde nije sramota kad nemaš. To je velika razlika. Meni

se recimo desilo... ja sam inače uvek imala novac, uvek sam radila, a kad već nisam, uvek sam se snašla i verujem da uvek možeš nešto da zaradiš. Uglavnom desilo se da sam otišla na pijacu, nisam imala dovoljno novca i pitala da li mogu da donesem novac sutra, i kaže mi, ma možeš, i da mi još dve šargarepe. Ovde je lakše jer je neki drugačiji ponos. Kad ti je tako loše, onda i više narod upoznaš, zemlju i ljude, i dešavale su nam se lepe stvari. I vidiš da li imaš prijatelje ili nemaš. Recimo, kad smo se venčali, bili smo samo nas dvoje i kumovi, i nisam imala novca za haljinu. Našla sam neku, bila je 12.000 – 13.000, i kažem prijateljici. Kaže Maša: „Kupi je!“ „Pa sa čim?“, kažem, „nemam za hleb.“ Sledeći dan kaže: „Idi da kupiš, imaš na računu. To je moj poklon za venčanje.“ Ni za sekunda nisam pomislila da se vratim u Sloveniju.

Da li postoji nešto što ti nedostaje od tamo?

– Možda planine, i što je sve bliže. Jer ja sam živela u Ljubljani, pa subota, šta bih radila, ma idem u Piran na neki dobar ručak i da vidim more. Nedostaje mi porodica. Razmišljam, tata mi ima 73 godine, on ima suprugu sad, ja sam mu bila kuma, ima i dve ćerke, moje polusestre, jedna je 16, druga 22 godine. Tata mi možda najviše nedostaje i taj neki osećaj koliko ima godina. Recimo ako se nešto razboli, tad je teško, ali to su stvari na koje nemaš uticaja. Kad već izgubiš jednog roditelja, onda... Prijatelji... pa sad ipak imaš viber, i ostalo... Mislim nedostaje mi, odeš, popiješ kafu, ali ne patim. A i znaš šta, svakog meseca neko dolazi. Ne volim ni da idem puno u Sloveniju, idem dva-tri puta godišnje jer mi je naporno. Ideš kratko na nekoliko dana, a onda mi treba isto toliko dana da se odmorim (*smeh*). Svakom pričaš isto. Volim da idem, ali bih volela da idemo jedanput sami da putujemo po Sloveniji, da suprug vidi malo moju zemlju. Imam još i brata koji ima suprugu i jednu ćerku.

Šta si to sa sobom nosila što ti je bilo važno?

– Baš sam razmišljala, mislim da nemam, ali opet, to bih nosila uvek, imam jednu kutiju sa slikama koju retko otvaram. Sigurno je nisam otvorila jednu godinu jer ne osećam potrebu, a pre nisam htela da je otvaram jer sam bila baš tužna. Unutra imam slike iz detinjstva i imam samo jednu sliku gde smo moja majka i ja. Imam i neki album, ali sve se to izgubilo jer sam se selila, mislim da je kod tate negde u podrumu. To je možda jedina takva stvar i u suštini jedina stvar da ja od 18. godine, kad sam se presilila u Ljubljanu, da je imam. Da znaš da je imaš, da negde stoji, i ako bude neka kriza... Recimo, dugo sam trebala da proradim smrt svoje majke, radila sam

neku ozbiljnu terapiju, ne psihoterapiju. Imala sam ozbiljne krize, nisam ni znala da imam to... puno, puno sam se bavila tim, nekih sedam godina. Upoznala sam nekog kolegu, koji kao da je neki šaman, i onda smo radili neke ozbiljne terapije, i tada sam došla do puno nekih odgovora. Bili su Maori sa Novog Zelanda, otišla sam da slikam to i ponudio mi je da radimo, svidelo mi se kako to izgleda. Oni pritiskaju delove tvog tela, on veruje da ćelija kad imaš neki veliki šok, neki deo se zgrči, i na ovaj način se otpusti. To je bilo iste godine kad sam se preselila u Beograd. Tada kao da sam se resetirala. Uglavnom, kad otvorim tu kutiju, umela sam da plačem, a bilo mi je dosadno već to plakanje. Verujem da to treba da izađe, ali istovremeno ostavljaš stvari da nešto ne kažeš. Ja nisam bila uvek tako ekstrovertiran tip, a sad sam se malo naučila jer sam videla da neće ovako dobro da izađe.

Čega se sećaš – kakve su ti bile mama i bake?

– Kad bilo kom kažeš da si izgubio mamu, svako te ono gleda... ona mi nedostaje, šta bih dala za jedan dan da idem sa njom da idem na pijacu, ili da pričam sad s njom. Ja sam imala 15 godina kad se to desilo, ostala sam sama sa tatom i sa bratom, i dobila sam nove uloge, od ćerke i sestre postala sam i majka i supruga, to je sticaj okolnosti, a ne nešto što ti pripada. Imala sam dve bake, jednu s tatine strane, živeli smo u istoj kući, svako na svom spratu, i bilo je naporno. Druga baka je po mami, ona je bila tako divna žena. Bila je vernica, što ja nisam, ali mi nikad nije sudila. Kad je moja mama umrla, puno puta sam išla do njih, sa njom sam imala da se ponosim na majku. Bila je takva posebna žena. Ona je kao mlada izgubila svog supruga, živela je na nekoj velikoj farmi. Ona mi je bila neki uzor. Mama je brzo otišla, pa se pitam kako bi bilo sad. Moja mama je volela da putuje, a tata je optimista, kažem da sam uzela najbolje i od jednog i od drugog. Sa mamom sam odlazila uvek u Ljubljanu na pijacu, ona je volela lepe stvari, kad se jede, da se sve lepo sredi, ta neka estetika, i ta putovanja, to sam isto dobila od nje.

Volela si da odlaziš na pijacu s mamom u Ljubljani, šta još voliš tamo, a šta u Beogradu?

– Ovde mi nedostaje što pijace nisu tako struktuirane kao kod nas. Meni je, recimo, subota dan za pijacu. U Ljubljani odem na pijacu u 10 h, pa negde na doručak, sama ili sa prijateljima, pa popijemo neki proseko, pa si kupiš nekih deset lala, ne mogu bez toga da se šetam po pijaci... Meni je sve to tako lepo. Pored pijace u Ljubljani imaš puno kafića, ideš tamo, pa popiješ čašu vina, pa malo pršuta, pa

ovo pa ono, pa onda nekad odeš još na ručak, pa te neko zove kući, pa ti onda tako prođe ceo dan. Ili sam volela da na jedan dan odem na more, ili na Bled, tamo imam prijateljice. Recimo, to volim, i jogu. Volim Zemun, volim da idem i na Kalenić, ima malo drugačiji izbor. Sad je možda malo više postala *fancy*, ne miriše mi više tako dobro. I ovde volim sa suprugom kad je subota, recimo, kad je zima, prvo malo pogledamo skijanje, idem onda na pijacu, imam tamo jednu gospođu, Snežanu, zovem je salata diler, zovemo je u petak i onda nam ona sve spremi. Meni ovde baš nedostaje salata, puterica mi je baš bezvezna. Volim jake stvari, radič, ozbiljne salate, ovde teško nađeš. To za pijacu me podseća na detinjstvo.

Da li ti nedostaje slovenački jezik?

– Pa znaš šta – ne! Jer otkada radim u ambasadi, puno ga pričam. Ovde nemam puno prijatelja, iskreno, nisam ih ni tražila, nekako prijateljstvo se desi, a pritom je ovo toliko veliki grad da je skroz drugačije. Recimo, sa Tanjom, sa kojom smo postale dobre prijateljice, viđamo se na dva meseca kad uspemo. Sa suprugom pričam najviše i to na srpskom, a ovako kad se čuješ s nekim na viber, kad pišem mejl prijateljicama slovenački. Pre mi je nedostajalo, ali sad imam tu. Recimo, kad pišem suprugu poruku, pišem mu pola na srpskom, pola na slovenačkom. U ambasadi ponekad ni ne znam koji jezik govorim, još i engleski, kao... (*smeh*). Lep mi je slovenački jezik, a pritom mi je i srpski lep.

Imaš li neku omiljenu reč na slovenačkom?

– Volim te – ljubim te. Dobro jutro, recimo, to je isto. Mislim da je to reč kad je kažeš, to je to. A isto je i na srpskom lepa.

Kako je biti žensko tamo, a kako ovde?

– Lično nemam nekih loših iskustava. Ali ponekad mislim da se žene u Sloveniji više cene nego ovde. To je razlika. Drugačije je, žena je cenjena, ali ovde muškarac neće dozvoliti da ti nosiš torbu. Recimo, za neke druge stvari bila sam u šoku, kad je slava u pitanju, zašto svi ne sedimo za stolom, meni je poanta da svi sedimo, da se družimo, a ne samo da si u kuhinji. Nije mi to problem, ali to više ide na ženu. Kod nas, kod mene i supruga je to jednako pravno. On pere sudove jer ja to stvarno ne volim da radim, a ja volim da usisivam, a on ne. Ovde mi je isto čudno što muškarac nije tu dok se žena porađa. Kod nas je to normalno.

Da li ima nešto što bi volela da podeliš a šta te ja nisam pitala?

– Da, možda to, mene svi pitaju zašto se suprug nije preselio kod mene u Sloveniju, zašto sam ja došla ovde. Bolje plate, egzistenca,

iskreno, meni to nije ni palo na pamet. Imala sam taj osećaj da već imam dovoljno Slovenije, jer ona je mala, nisam imala više izazova da slikam jer sam sve znala. Znala sam da ministar finansija, kako radi sa očima, znaš, mislila, pa čekaj, Irena, hoćeš ti ovako do kraja života ovako? A pritom volim fotografiju. Ja sam baš sretna da sam tu. Želela bih da ljudi ovde više cene šta imaju. Ti treba da ceniš svoju zemlju, i ovde je to problem. Ja verujem da možeš i ovde da uspeš. Nema *easy way*. Ovde imaš puno prirode, možeš na pijaci da kupiš domaća jaja, hrana je dostupna na pijaci i onima koji stvarno nemaju bar neke osnovne namirnice. Nekako se ipak razvija, vidim kako se promenio Beograd u četiri godine, koliko je malih prodavnica, ljudi stvaraju nešto sami, ovi prave krofne, ovaj ima specijaliziranu prodavnicu za maslac, to se meni sviđa. To je velika zemlja i Beograd je veliki grad. (...) Ja uvek gledam, kad se jedna vrata zatvore, otvore se druga. Samo treba da imaš petlje. Ja sam baš u tom nekom vremenu želela da imam izložbu, još prvi put kad sam bila u Gardošu kuli, rekla sam ovde ću imati izložbu. Pitala sam u opštini, i taj dan kad sam dala otkaz, zvali su me da u Gardoš kuli ima jedno slobodno mesto za izložbu. I onda razmišljam, nemam ni dinar, i ja se setim da pišem jednom Slovcu, poznajem ga iz Slovenije, pišem mu ako postoji mogućnost neke donacije, i dobijem, iz ambasade su isto pomogli, i to je bila tako lepa izložba... Inače, u onim pitanjima koja si mi poslala pitala si šta radim ako/kad mi nedostaje Slovenija. E pa još prvi put u decembru kad sam došla iz Slovenije, došli smo uveče na Dunavski kej u Zemunu sećam se, bila je takva magla, pomislila sam – to je to. Puno puta sam sela na autobus i došla u Zemun. Posle, kad smo se selili, rekla sam samo Zemun. Kad mi nedostaje Slovenija, Zemun je njena alternativa. Što je interesantno, Zemun i Kranj su pobratimljeni gradovi i stvarno se tamo osećam kao kod kuće. Treba samo da si malo hrabar, imaš samo jedan život.

Razgovor vođen u Beogradu, februara 2020.

Literatura

- Albeck, Josef H., Sami Adwan and Dan Bar-On. 2002. „Dialogue groups: TRT’s guidelines for working through intractable conflicts by personal storytelling“. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology* 8(4): 301–322.
- Bar-On, Dan. 2006. *Tell me your Life Story: Creating Dialogue among Jews and Germans, Israelis and Palestinians*. Budapest: Central European University Press.
- Petrović, Sonja. 2018. „Vrednovanje usmenih istorija i životnih priča“. *Glasnik Etnografskog instituta SANU* 66 (2): 319-331.
- Rill, Helena i Lada Stevanović. 2020. „Kompleksne putanje ljudskih sudbina: mogu li se naučno prepoznati?“. *Slovenika: časopis za kulturu, nauku i obrazovanje* 6: 115–128.
- Tompson, Pol. 2012. *Glas prošlosti: usmena istorija*. Beograd: Klio.

Helena Rill
Center za nenasilno akcijo (CNA)
Beograd, Srbija
Helena.rill@gmail.com

KOMPLEKSNE POTI ČLOVEŠKIH USOD: JIH JE MOGOČE
ZNAJSTVENO PREPOZNATI?
DRUGI DEL

Moraš biti vsaj malo pogumen, imaš le eno življenje

V tem prispevku je predstavljen teoretični uvodnik za analizo pogovora, ki sledi, in ki je del zajetnejše raziskave migracij iz Slovenije v Srbijo. Metoda, uporabljena za pričujočo raziskavo je ustni intervju, oz. pogovori vodeni z ženskami, z namenom odkrivanja intimnega in skritega vidika migracijskih procesov ter individualnih izkušenj. V prejšnji številki je uvodnik bil posvečen teoretičnim vidikom raziskav migracij in ustnih zgodovin, katerih vsebina ni vedno v skladu z dominantnimi in pogosto zelo enostavnimi prevladujočimi narativi. Naglašujoč razliko med celotno življenjsko zgodbo (*total life story*) in tematsko življenjsko zgodbo (*topical life story*), ta uvodnik razširi teoretični okvir postavljen v prejšnji številki, in nakaže pomen ter mesto, ki jih imajo ustni intervjuji in življenjske zgodbe (celotne in tematske) v mirovnem delu, psiho-socialnih procesih miritev in splošnem delu na razbijanju predsodkov, ki so pogosti v različnih delih družbe.

Ključne besede: migracije, spomini, ženske, življenjske zgodbe, miritev

Helena Rill
Centre for Nonviolent Action (CNA)
Beograd, Serbia
Helena.rill@gmail.com

COMPLEX TRAJECTORIES OF HUMAN DESTINIES: IS
IT POSSIBLE TO IDENTIFY THEM USING SCIENTIFIC
METHODS?

PART TWO

All you need is a little courage, as you have only one life to live

This paper presents a theoretical introduction for the analysis of the conversation that follows, which is part of a broader study of migration from Slovenia to Serbia. The research uses oral interviews as a method, i.e. conversations with women, to reveal the intimate and hidden aspect of migration processes and individual experiences. In the previous issue, the introductory section was dedicated to the theoretical aspects of the study of migration and oral histories, the content of which is not always in line with dominant and often very simple leading narratives. While emphasizing the difference between a total life story and a topical life story, this introduction expands the theoretical framework defined in the previous issue and highlights the importance and place that oral interviews and life stories (both total and topical) have in peace-making efforts, psycho-social processes of reconciliation, and the overall efforts to do away with prejudices that are often present in different parts of society.

Keywords: migrations, memories, women, life stories, reconciliation

Primljeno / Prejeto / Received: 01. 07. 2021.
Prihvaćeno / Sprejeto / Accepted: 20. 10. 2021.